

Schrale troost

Soms komt men een afkeer van filosofie tegen die zo hevig is, dat het onmogelijk wordt niet met wantrouwen te reageren.

Bij Thomas Bernhard bijvoorbeeld, die in zijn interviewbundel *Muizen, ratten en dagloners* opmerkt: „Als je de mening van de grote filosofen onderschrijft dan ben je des te stommer. Want ze schrijven allemaal wat anders. Het zijn toch allemaal arme drommels die zich alleen op die manier in leven wisten te houden. In een klein kamertje of op een kantoor, in een slot of in een hut, of ze nu de magiër van het noorden waren of de idioot van het zuiden, het blijft uiteindelijk allemaal hetzelfde”.

Of bij Cioran: „Terwijl het schrijven van de kleinste zin nog een bedrieglijke schijn van inventiviteit vereist, hoef je alleen maar een beetje aandacht op te brengen om in een zelfs moeilijke tekst thuis te raken. Het volkrabbelen van een ansichtkaart heeft meer met creatieve arbeid te maken dan het lezen van *Die Phänomenologie des Geistes*”, staat in *Geboren zijn is ongemak*.

Wie zoiets zegt of schrijft, moet ooit heel veel van de filosofie hebben verwacht; de hevigheid van de uitspraken doet een teleurgestelde liefde vermoeden. Onverschilligheid is uitgesloten. Zowel bij Bernhard als bij Cioran is kennelijk een verlangen naar waarheid in het geding, dat de filosofen niet hebben kunnen bevredigen. Voor beiden bleek de kunst een geschikte uitweg: Bernhard produceerde een stroom van even briljante als obsessieve romans en toneelstukken, Cioran werd een meester van het provocerende aforisme.

Hoe groot de bewondering voor hun literaire talent ook mag zijn, hun afkeer van de filosofie heeft tegenwoordig veel aan overtuigingskracht ingeboet. Voor de hooggespannen verwachtingen en de onvermijdelijke teleurstelling is een postmoderne sceptis in de plaats gekomen, die voor de hevigheid van hun gevoelens niet veel ruimte overlaat. Wanneer niemand de verheven pretenties meer deelt die de filosofie ooit heeft gekoesterd, verliest de deceptie veel van haar belang en wordt onwillekeurig een beetje banaal.

Ook de uitweg van de kunst is van karakter veranderd. Deze staat niet meer tegenover de filosofie, maar kan een nieuwe uitgangspositie worden om de oude filosofie te lezen. De metafysische systemen van weleer worden niet meer benaderd als uitingen van een hogere, tijdloze waarheid, maar eerder als achtenswaardige esthetische constructies: wonderen van vorm, orde en compositie, die voor literaire meesterwerken niet hoeven onder te doen. Van onbedoelde bijzaak is de esthetiek een even onbedoelde hoofdzaak geworden.

Toch hoeft er - net als in de literatuur - niet uitsluitend van *interesseloses Wohlgefallen* sprake te zijn. Het systeem is weliswaar zijn absolute zekerheid kwijtgeraakt, maar het blijkt nog altijd te fungeren als ordenend verband dat de opgenomen feiten een betekenis geeft die ze zonder hun plaats in het systeem nooit hadden gekregen. Spinoza's amorele psychologie en Hegels interpretatie van de geschiedenis blijven waardevol en inspirerend, ook wanneer men niet gelooft in hun metafysische garantie.

Voor Thomas Bernhard en Cioran zou dat ongetwijfeld niet genoeg zijn, getuige de heftigheid waarmee zij in één radicale beweging alle filosofie over boord werpen. Maar wie de filosofische meesterwerken van het verleden leest als literatuur,

begrijpt steeds minder waarover zij zich zo druk maken. Bernhard en Cioran vluchten in de troost van de kunst; de sceptische lezer vindt juist daar de waarde terug van de filosofie waarmee zij voorgoed meenden te hebben afgerekend.

(*Filosofie Magazine*, Jrg.2, nr.8, november 1993)